Epistòla
de Pèir de Garròs (1525-1583)

Puish doncas que plasut vos a	*Puisqu'il vous a plu*
Ritmes en Gascon compausar,	*De composer des vers en gascon,*
De mi vos n'èratz pas estat	*Vous n'aurez pas été par moi*
En vaganau solicitat	*Vainement sollicité*
A préner la causa damnada	*D'entreprendre la cause perdue*
De nòsta lenga mespresada :	*De notre langue dédaignée*
Damnada la podetz enténer,	*Vous pouvez la considérer comme condamnée*
Si degun non la vòu dehéner :	*Si personne ne veut la défendre :*
Cadun la lèisha e desempara,	*Chacun l'abandonne ou la maltraite.*
Tot lo món l'apèra barbara,	*Tout le monde l'appelle barbare ;*
E qu'es causa mes planhedera,	*Et chose bien plus triste,*
Nosauts medish nos trufam d'era.	*Nous-mêmes nous moquons d'elle.*
O praube lïatge abusat,	*Oh ! pauvre génération abusée,*
Digne d'èster despaïsat,	*Digne d'être chassée du pays,*
Qui lèishas per ingratitud	*Qui abandonnes avec ingratitude*
La lenga de la noiritut	*La langue de ta nourrice*
Per, quan tot seré plan condat,	*Qui exprime si bien toutes choses*
Apréner un lengatge hardat ;	*Pour apprendre un langage fardé ;*
E non hès conde de l'ajuda	*Et tu ne tiens compte du secours*
Au païs naturau deguda,	*Que tu dois au pays d'origine*
Aquò b'es, a plan tot pensar,	*Voilà certes, tout bien réfléchi,*
Son païs mau recompensar.	*Qui est mal récompenser son pays,*
Mès de ma part, jo vs'asseguri,	*Mais de ma part je vous assure ,*
E religiosament vos juri,	*Et vous jure religieusement,*
Que jo scriurèi dam veheméncia,	*Que j'écrirai avec ardeur,*
No'm cararèi, n'aurèi paciéncia,	*Que je ne me tairai et n'aurai de cesse,*
Dequia que siam tots acordats	*Que nous ne soyons tous d'accord*
E d'ua conspiracion bandats,	*Et unis dans une résolution commune*
Per l'onor deu païs sosténguer	*Pour soutenir l'honneur du pays*
E per sa dignitat manténguer :	*Et maintenir sa dignité,*
Non pas d'espasas agusadas,	*Non pas avec des épées aiguisées,*
Ni lanças de sang ahamadas,	*Ou des lances de sang avides.*
Òm sap pro que l'arnès lusent	*On sait assez, que le harnais luisant*
Non es de natura plasent,	*N'est pas naturellement agréable ;*
E que'u sabem plan maejar	*Que cependant nous savons le manier*
Qui nos ven tarabustejar :	*Contre qui vient nous tarabuster ;*
Mès au lòc de lanças ponchudas	*Mais au lieu de lances pointues,*
Armen-nos de plumas agudas	*Armons-nous de fines plumes,*
Per ornar lo Gascon lengatge,	*Pour orner le Gascon langage ;*
Per que òm presique d'atge en atge	*Pour qu'on vante d'âge en âge*
La gent, la bèra parladora,	*Les gens et leur belle façon de parler*
Com en armas es vencedora.	*Qui vaincra comme par les armes.*

Lo tèxte qu'anem explicar es un poèma escrivut per Peir de Garròs. P. de Garròs es un autor gascon naissut a Lectora en Armanhac. Comença sa carriera d'escrivan a Tolosa ont fai estudis de dret. Encontra alai poètas e membres dau Collègi de Retorica. S'installa a Pau e exerça las fonccions d'avocat generau a la cor sobeirana dau Bearn entre 1572 e 1576.
Aqueu poèma es una epistòla en octosillabes amb rimes platas (se seguissen doas a doas : doas masculinas e doas femininas : a-a-b-b).
Lo poèma es un plaide en favor de la lenga gascona e se pòt trenchar en quatre partidas.

I. Introduccion (V1-V4)

Garròs s'adrèça aicí a quauqu'un qui li a mandat vèrs gascons. Aquela epistòla sembla èsser dedicada a H.B., benlèu un ancian amic de Garròs a l'universitat de Tolosa, gascon coma eu.

II. Pausicion malaisida de la lenga (V5-V12)

Òm pòt notar l'emplec de vocabulari a sens negatiu : 'damnada' repetat un còp ; aquel mot se tròba en debuta e en fin de vèrs per insistir sus lo malaise que coneis la lenga. Los tèrmes emplegats per Garròs son plan fòrts : 'mespresada' e subretot 'barbara' qui leissa pensar qu'aquela lenga es considerada coma quauqu'arren d'estrangier (en grec, 'barbara' significa 'estrangier'), coma quauqu'arren en defòra dau país, en defòra mesma de çò que pòt èsser uman. Aquela lenga se tròba soleta : veire vocabulari de la soletat :'leisha' repetat mai luenh (V15), veire abandon de la lenga mercat per l'emplec daus pronoms indefinits 'degun', 'cadun' e l'expression 'tot lo món' qui exprima tanben l'indefinit. Non i a pas degun per deféner la lenga, quitament pas los dau país : ' Nosauts medish nos trufam d'era'. Doas atitudas donc fàcia a la lenga gascona : d'una part, l'indiferéncia e d'autra part, lo trufander.

III. Opinion de Garròs suu pòple (V13-V22)

Garròs merca aicí son tristèr amb l'exclamacion 'O praube liatge abusat'. Considera lo pòple coma un traïdor qui merita l'exil : 'digne d'èster despaïsat', mas tanben com tròp innocent puei qu'es estat 'abusat'. Aqueu pòple manca de reconeissença : 'que lèishas per ingratitud' puèi qu'abandona l'occitan, 'la lenga de la noiritud', es a dire la lenga mairala per 'apréner un lengatge hardat' : amb aquela perifrasa, Garròs presenta lo francés coma una femna qui's deu pintrar per far oblidar sas imperfeccions, qui a mestier d'artificis per enauçar son clarum. Aqueu tèma es corrent ad aqueu periòde : lo retrobam per exemple amb lo poèta tolosenc Godolin au sègle XVII. Aqueu lengatge 'hardat' s'opausa aicí au 'país naturau'.

IV. Pausicion ferma de Garròs (V23-V42)

Garròs s'opausa aus qui denigran la lenga amb l'emplec de la conjonccion 'Mès' en debuta de vèrs e amb la repeticion dau pronom personau subjècte 'jo' per insistir. Podem notar una redondància au vèrs 23 :'Mès de ma part, jo...' La determinacion de Garròs se pòt veire tanben amb lo vocabulari emplegat : vèrbes plen de vigor, plan solemnes : 'assegurar', 'jurar', expression 'dam veheméncia'. Garròs se presenta aicí coma un predicator amb l'emplec de l'advèrbe 'religiosament' (V24) e dau verbe 'presique' au vèrs 40. Garròs cred en l'avenidor de la lenga coma lo montra l'emplec dau futur 'scriurèi', 'cararèi', 'aurèi', çò qui dona una nòta d'esper per la lenga. L'objectiu de l'autor es de far viure lo país, lo far retrobar son onor, sa dignitat : 'Per l'onor deu país sosténguer / E per sa dignitat manténguer' : podem remarcar aicí la construccion quiasmatica daus dos vèrs per botar en relèu l'importància de la dignitat de la lenga. Lo mejan utilisat per Garròs es las 'plumas agudas' qui s'opausan a las 'lansas pontxudas', las 'espazas aguzadas' e las 'lansas de sang ahamadas'. Las lanças son donc presentadas coma personas qui an fam. Mas, Garròs cred mai au poder de l'escritura per far tornar viure la lenga. Sa cresença es tanben botada en relèu per l'emplec de l'imperatiu au vèrs 38 : 'Armen-nos...' : enqüèra una nòta d'esper de la part de Garròs qui vòu far reagir lo pòple. Garròs a una granda idéia de sa lenga a la fin dau tèxte puèi que lo gascon es comparat a una persona amb l'emplec de la majuscula : 'lo Gascon lengatge'. De mai, lo mot es plaçat en pausicion d'epitète : lo gascon es presentat com un rei amb aquela pausicion particulara dins lo vèrs e amb l'emplec dau vèrbe 'ornar'. Tot comptat e rebatut, aqueu tèxte es interessant perque es un vertadier manifeste de la lenga occitana. Garròs es un daus prumiers autors occitans a montrar aquela intencion de reabilitar un dialecte meridionau. Aquela intencion serà seguida mai tard per la de Godolin, Bedot o Dastròs, tots tres poètas dau sègle XVII°. Podem tanben comparar aqueu tèxte de Garròs amb La Defense et Illustration de la Langue Française de Du Bellay en 1549. Donar son punt de vista sus lo tèxte de Garròs sus la plaça de l'occitan auei per exemple.

Aprestat per Cristèla Cambloncq